

Csorba Béla

MOST MÁR BIZTOS: KÖZEL HAT ÉS FÉL EZREN VESZTEK ODA JÁREKON

2010. februárjában – számomra is váratlanul – megkerült a Temerinhez tartozó járeki megsemmisítő tábor elhunytajairól vezetett három halotti anyakönyv ez ideig „lappangó” (vagy „lappangásra” ítélt?) második kötete is Ennek fényében jelentős mértékben pontosíthatjuk az áldozatok számára vonatkozó eddigi ismereteinket. (Emlékeztetőül: Mészáros Sándor az első és a harmadik kötet ismeretében mindössze 2376 elhunytól beszélt.)

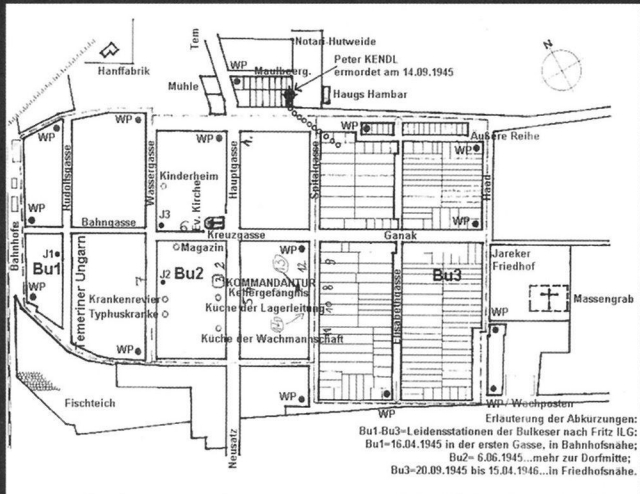
A járeki tábor 1944. december 3-ától 1946. áprilisáig működött, tehát még jóval a katonai közigazgatás megszűnése után is.

Az első áldozatokra vonatkozó adatok valójában abba a 300 számozott lapot tartalmazó kötetbe kerültek bejegyzésre, amelyet még 1941. június 17-én nyitott meg az akkor még Tiszaistvánfalvának nevezett helyi anyakönyvvezető, mégpedig a 25. folyószámmal. Ezt ugyanebben az esztendőben még 15 bejegyzés követett. 1942-ben és

(CSORBA BÉLA KUTATÁSA)

TUDÁSTÁR

5 hónapos, Ocskai Julianna 23 hónapos **BÁCSPETRŐC (Bački Petrovac)** Turó Helén 4 éves **KISKÉR (Bačko Dobro Polje)** Ferenc Róza Mária 2 éves, Szűcs Helga 16 éves, Bankovic György 3 éves **ÓSÓVÉ (Ravno Selo)** Novák Viktória 16 hónapos **TEMERIN (Temerin)** Novák József 4 hónapos **MAGYARKANIZSA (Kanjiža)** Mandity Magdolna 2 hónapos **JÁREK (Bački Jarak)** Kőrösi Katalin 4 napos, Makra Juliska 2 hónapos, Buru Erzsébet 1 hónapos, Galusz Rozika 3 hónapos, Csikós Rozália 22 napos, Csikós Rozália 22 napos, Szabolcsi Irén 33 napos, Balog Ágnes 23 napos, Bajai Péter 2 hónapos, Kis János 3 napos, Jedeli János 2 hónapos, Szabó József 7 hetes, Nyári József 5 hónapos, Ádám Jolán 2 hónapos.

1943-ban 30-30, 1944-ben pedig még 19 beiktatott név követett. Az utolsó, még magyar nyelven bejegyzett halott Grószter Jakabné született Adolf Katalin 21 éves, ágostai evangélikus hitvallású földműves napszámos volt, aki 1944. szeptember 19-én este 9 órakor bélhurutban halt meg.

Október közepéig a járeki lakosság, követve a Wermacht utasításait, mintegy ötven, főleg idősebb ember kivételével, legszükségesebb ingóságait szekerekre rakva, elhagyta Tiszaistvánfalvát, vagy ahogyan egymás között ők nevezték, Schönhaust. Október végén bevonultak a szovjetek, – Tolbuchin marsall állítólag egy időre a főutcai impozáns Wall-rabenstein-házban ütötte fel főhadiszállását – majd megérkeztek a partizánok is. Addigra az üresen maradt házak egy részét kifosztot-

ták a környékbeli települések és tanyák nincstelenjei és mindenre elszánt lumpenelemei.

Az új jugoszláv hatalom – összhangban az AVNOJ-i határozatokkal – Jugoszlávia egész területén, hozzálátott a népellenességgé nyilvánított német lakosság deportálásához. Különböző típusú koncentrációs táborokat hoztak létre a munkatáboroktól egészen a megsemmisítő lágerekig. A járeki tábor ez utóbbi kategóriába tartozott, ezért eleinte ide nem is küldtek munkaképes férfiakat, csupán öregeket, betegeket, kiskorúakat és gyermekes anyákat.

Az új történelmi helyzet természetesen az anyakönyv lapjain is nyomon követhető. 1944. december 3-ától megváltozott a bejegyzés nyelve és írásmódja: a magyart a cirill betűs szerb váltotta fel. 1944. december 31-ig össze-

Újvidéki Száz kereszt, 1994.

sen 86 elhunyt (20-105) adatait regisztrálták. A következő év adatai – 1945. január 1-jétől egészen július 17-éig – ugyancsak ebben a – nevezzük így – I. (első) kötetben található, összesen 1602 halott adataival. Magyar szempontból ezek a hónapok a leginkább figyelemre méltók: január 23-ától kezdődően megszorodtak a magyar elhunytakra vonatkozó bejegyzések. Kezdetben Csurog és Zsablya, később Mozsor is gyakran szerepel, de kerültek a koncentrációs táborba magyarok meghalni más településekről is.

A napokban „előkerült” (szerintem soha el sem vezett) II. kötet a legvaskosabb – talán ezért is „lappangott” ennyi ideig. Mivel anyaga kronológiailag 1945-re vonatkozik, értelemszerűen az 1603-as folyószámmal folytatódik – vagyis ott, ahol az első kötet véget ért. Az 1945. december 31-én bejegyzett utolsó elhunyt az 5442-es sorszámot kapta, 1945-ben tehát ennyien (!) pusztultak el Járekon. El tudjuk gondolni, hogy ez mekkora tömeg?! És mégis, a sírok mára eltűntek nyomtalanul. Nyomtalanul? Nem is olyan biztos (...)

A III. (harmadik) anyakönyvet a szerb nyelvű, latin betűs címlap szerint 1946. január 8-ától április 15-éig vezették. Ez azonban nem igaz, ugyanis az anyakönyvet később újraszámozták, de a folyószámokat már nem lehetett megváltoztatni, így az anyakönyv nem az 1-essel, hanem a 127-essel kezdődik, vagyis összesen 21 lapot utólag eltűntettek. Ki tudja, miért? Ha arra gondolunk, hogy a szájhagyománynak tudomása van kivégzésekről is a táborban, akkor akár ez is lehetett az egyik oka a lapok eltűnésének, de természetesen ez csupán egyike a lehetséges feltevéseknek. 1946-ban a 901. áldozat egy 48 éves temerini német asszony, Inhof szül. Reger Terézia, aki – élete virágjában – végelgyengülésben (!) halt meg.

Az előkerült kötet adatainak ismeretében módosítanunk kell a koncentrációs tábor

TUDÁSTÁR

Internálótáborok a Délvidéken:

A jugoszláv hatóságok 1945-1948 között a következő helységekben hoztak létre internáló táborokat: Gádor (Gakovo), Tiszaistvánfalva (Backi Jarak), Körtés (Kruševlje), Molidorf, Rezsőháza (Knjaevanin), Szávaszentdemeter (Sremska Mitrovica). A táborokba magyarokat és németeket hurcoltak, akiket kényszermunkásokként dolgoztattak, vagy egyszerűen halálra éheztettek. Becslések szerint több mint 70 000 német és magyar nemzetiségű polgári személy (nagy részt öregek, asszonyok és gyermekek) vesztette életét éhség, fagyhalál, járványok, kínzás vagy kivégzés következtében.

gyermekáldozataira vonatkozó eddigi ismereteinket is. A Mészáros Sándor által feltárt 386-tal szemben a gyermekáldozatok száma jóval meghaladja a 800-at.

Noha ennyi szenvedést és becstelenséget látva nehéz megőrizni tárgyilagosságunkat, mégis, zárjuk sorainkat a tények nyelvén.

Azzal, hogy előkerült a járeki „lóger” halotti anyakönyveinek második kötete, sokkal pontosabban fölmérhetjük a táborban zajlott genocídium méreteit. Eszerint tehát a Backi Jarak-i haláltáborban – remélem, ezek után senki sem fogja kétségbe vonni e rettenetes elnevezés indokoltságát – 1944. december 3-ától 1946. április 15-éig összesen 6429 személy pusztult el a legembertelenebb körülmények között. Mindez ettől a pillanattól kezdve nem pusztán feltevés, hanem a totalitárius államparátus urainak akarata szerint papírra vetett, egykorú adatokkal alátámasztható tény, amit Szerbiában itt-ott talán továbbra is lehet majd tagadni, csak éppen nem érdemes.